

РЕЙТИНГИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

У статті охарактеризовано основні переваги та недоліки складання світових рейтингів вищих навчальних закладів. Проведено порівняльний аналіз результатів глобальних рейтингів та визначено необхідність підвищення рівня міжнародної діяльності українських ВНЗ. Автор обґрунтовує необхідність дослідження та оцінки міжнародної складової діяльності вищих навчальних закладів.

В статье охарактеризованы основные преимущества и недостатки составления мировых рейтингов высших учебных заведений. Проведен сравнительный анализ результатов глобальных рейтингов и определена необходимость повышения уровня международной деятельности украинских университетов. Автор обосновывает необходимость исследования и оценки международной составляющей в деятельности высших учебных заведений.

In the article basic advantages and lacks of drafting of the world ratings of higher educational establishments are described. The comparative analysis of results of the global ratings and certainly necessity of increase of level of international activity of the Ukrainian universities is conducted. The author proves necessity of research and an estimation of the international component for activity of higher educational establishment.

глобальний рейтинг, вища освіта, вищий навчальний заклад

У більшості країн, що експортують послуги вищої освіти, ведуться дослідження ринку освіти і розробка маркетингових стратегій. Багато навчальних закладів прикладають великі зусилля, щоб стати ще привабливішими для іноземних студентів. Наприклад, наявність великого числа іноземних студентів у провідних за чисельністю іноземних студентів американських ВНЗ – Каліфорнійському університеті (кожен п'ятий студент ВНЗ-іноземець) та Нью-Йоркському університеті – значною мірою обумовлена ефективними рекламними кампаніями, привабливим для іноземців місцезнаходженням університетів, а також тим, що університети забезпечують якість підготовки відповідно до світових стандартів. У Нью-Йоркському університеті діє програма формування «глобального викладацького складу», відповідно до якої вчені з ВНЗ-партнерів по всьому світу регулярно приїжджають в цей університет для здійснення викладацької і дослідної діяльності. Все це дозволило цим університетам стати дійсно міжнародними, що знайшло своє відображення в різноманітних світових рейтингах.

Професор Філіп Альтбах на II конференції «Університети світового рівня» відзначив важливу роль рейтингування у розбудові сучасних, дійсно міжнародних університетів. Він наголосив, що «університети в сучасному світі вимушені одночасно співробітничати та конкурувати. Співробітничати – з точки зору сучасних освітніх програм та дослідних проектів. Конкурувати – з точки зору бо-

ротьби за платоспроможних абітурієнтів та дослідних грантів» [1]. Така ситуація характерна для ВНЗ всіх країн світу. Сучасні університети прагнуть якомога більше інтернаціоналізувати власну діяльність, адже це сприяє не тільки високим цілям розвитку країни, а й більш прагматичним цілям університетів – зростання престижності ВНЗ у світі, а отже, і дорожча плата за навчання і зростання прибутку.

Міжнародні рейтинги дозволяють проаналізувати різні аспекти діяльності вищих навчальних закладів і найбільш повно охарактеризувати світовий ринок послуг вищої освіти.

Перший у світі рейтинг університетів, опублікований у 1983 р. журналом *US News & World Report*, визначив розвиток процесів глобалізації вищої освіти. У 80–90-х роках минулого століття число рейтингів, що складаються щорічно, стрімко росло. Це і призвело до появи своєї ідентичної індустрії порівняльної оцінки у сфері освіти.

XXI ст. ознаменувалося появою глобальних рейтингів ВНЗ і закріпило поняття «Університет світового рівня». У 2003 р. Інститут вищої освіти Шанхайського університету Цзяо Тонг вперше опублікував академічний рейтинг 500 провідних університетів світу (ARWU-500) і з того часу регулярно оновлює його. [2]. У 2004 р. вперше був складений щорічний рейтинг THES (з 2005 р. рейтингування проводиться спільно з компанією Quacquarelli Symonds, QS) [3]. У 2004 р. було започатковано проект Webometrics, що формується за критеріями наповнюваності, ступенями підтримки і популярності веб-сайтів ВНЗ [4].

Варто звернути увагу на ініціативу Європейського Союзу. У середині 2009 р. Європейська Комісія оприлюднила результати тендеру на розробку і тестування багатофакторного глобального рейтингу світових університетів. Тендер виграв міжнародний консорціум, що складається із сімох інститутів і організацій з Нідерландів, Німеччини, Бельгії і Франції [5]. Очолювати проект буде голландський Центр досліджень у сфері політики вищої освіти Університету Твенту (Centre for Higher Education Policy Studies at Twente University) і німецький Центр розвитку вищої освіти (Centrum für Hochschulentwicklung). Тривалість проекту – два роки. Вартість проекту – 1,1 млн євро. 30% цієї суми буде витрачено на розробку нової системи рейтингування і її тестування у 150 ВНЗ, що спеціалізуються на інженерії і бізнес-дослідженнях. Початок застосування рейтингу – 2011 р. Основне завдання, яке ставлять перед розробниками рейтингу, – відобразити не тільки дослідний потенціал ВНЗ, але і їх освітні й педагогічні досягнення.

Незважаючи на існуючі світові рейтинги, щороку з'являються нові, особливо національні рейтинги. В Україні найбільш популярними є рейтинги «Софія Київська», рейтинг Міністерства освіти і науки України (МОНУ), рейтинг українських ВНЗ: думка працедавців (журнал «Деньги»), рейтинг кращих ВНЗ України («Корреспондент»), Топ-200 Україна (під егідою ЮНЕСКО-СЕПЕС), рейтинг ВНЗ «Компас».

Різне збільшення кількості рейтингів, що складаються, призвело до необхідності створення у 2004 р. Міжнародної експертної групи з ранжування (IREG) на базі Європейського центру вищої освіти ЮНЕСКО (UNESCO-CEPES) й Інституту політики у сфері вищої освіти у Вашингтоні (INER). Основною метою новоствореної структури є забезпечення міжнародного майданчика для обговорення проблематики рейтингів ВНЗ серед тих, хто складає, публікує і вивчає рейтинги. На других зборах групи, які пройшли в Берліні з 18 по 20 травня 2006 р., було затверджено ряд принципів, дотримання яких дозволяє створювати якісні й ефективні рейтинги. Ці принципи, що отримали назву Берлінських принципів рейтингування ВНЗ, можуть використовуватися при побудові як національних, так і світових рейтингів [6].

На одній з конференцій, координатор програм у сфері вищої освіти Всесвітнього банку Джаміл Салмі (Jamil Salmi) охарактеризував сучасний стан розвитку рейтингів у світі і особливості включення в цей процес країн, що розвиваються. Зокрема, доктор Салмі відзначив, що в країнах Східної Європи і Центральної Азії розвиваються різні типи рейтингів. Так, наприклад, в Казахстані рейтинги складаються державними структурами і незалежними агентствами, в Польщі ініціатором складання рейтингів є преса, в Румунії, Росії та Україні співіснують рейтинги преси і незалежних агентств. Як основний висновок, представник Всесвітнього банку відзначив збільшення кількості рейтингів практично на всіх світових континентах, що характеризується певною тенденцією – зменшенням числа рейтингів, що складаються пресою, і збільшенням кількості незалежних і державних рейтингових агентств. Розвиток рейтингових систем супроводжується збільшенням числа зацікавлених груп осіб: уряд, працевластці, суспільство в цілому, викладачі, студенти [7].

Дослідники вищої освіти вважають, що поява глобальних рейтингів університетів має під собою серйозні передумови, пов'язані із змінами, що відбуваються в секторі вищої освіти по всьому світу. Можна виділити декілька таких причин [8]:

1) Одна з основних причин – глобалізація сектору вищої освіти, пов'язана з глобалізацією економіки, лібералізацією торгівлі й зростанням мобільності викладачів і студентів. Багато університетів перестають бути суто національними навчальними закладами, беручи курс на інтернаціоналізацію, яка припускає велику доступність і прозорість.

2) Рейтинги є відповіддю на розширення сектора вищої освіти й посилення попиту на відповідні послуги. Вища освіта – один зі світових ринків, що найшвидше розвиваються, та привертає все більшу кількість студентів.

3) Наступний аспект полягає в тому, що збільшується кількість «постачальників» вищої освіти. У відповідь на зростання попиту на вищу освіту виникають нові ВНЗ. Крім того, багато університетів готові створювати філії в тих країнах, де їх освіта може високо котируватися.

4) У багатьох країнах національні уряди (хоча не тільки) роблять останнім часом кроки, пов'язані із зміною системи вищої освіти і введенням різного роду індикаторів і критеріїв, які дозволяють більш диференційовано й ефективно розподіляти фінансування. Це ставить багато державних університетів в складну ситуацію, одночасно штовхаючи їх на пошук нових шляхів досягнення відповідності заданим стандартам. Крім того, державні органи розглядають наявність на своїй території відомих університетів або університетів «світового класу» як важливий елемент репутації країни у світі і залучення іноземних інвестицій і технологій.

Таким чином, можна зробити висновок, що розповсюдження міжнародних рейтингів пов'язане з тенденцією до інтернаціоналізації вищої освіти і відповідно зростаючими вимогами зацікавлених сторін до збільшення ступеня звітності, прозорості й ефективності вищої освіти.

Широка полеміка про типологію і критичний аналіз методологічних недоліків у ранжуваннях міститься у ряді опублікованих оглядових статей [9–15]. Нижче подані найбільш спірні моменти різних рейтингів:

– рейтинги включають набір показників або груп показників для оцінки якості. Usher і Savino (2006) пропонують найбільш розгорнуту структуру показників за сімома групами категорій: початкові характеристики (наприклад, студенти, що вступають до ВНЗ на якусь спеціальність, загальна середня оцінка за атестатом, критерії вибору тощо), ресурси для навчання (наприклад, ресурси ВНЗ, фінансові й матеріальні ресурси, що є в розпорядженні викладацького складу і студентів, характер фінансування ВНЗ тощо), викладацькі ресурси (наприклад, кваліфікація викладацького складу, співвідношення до кількості сту-

дентів, розподіл навантаження, заняття із студентами тощо), фінальні результати (рівень зайнятості, кількість успішних вступів до магістратури, ступінь задоволеності роботою і т. ін.), дослідження (публікації, премії і нагороди, цитування – посилання на авторів, імпаکت-фактор – середнє число цитувань статей наукового журналу, дослідні ресурси, кафедри, що виникли в результаті науково-дослідної роботи, число отриманих патентів тощо) і репутація (наприклад, з різних точок зору, включаючи експертів, адміністрацію ВНЗ, і працевладців) [14]. Ранжування з якнайкращою репутацією зазвичай включають безліч одиниць вимірювання для кожного аспекту;

– кожному набору або групі показників відповідає отримана відповідно до ваги кількість балів. Оцінка варіюється за ранжуванням і скоріше за все відображає точку зору укладача, ніж містить теоретичне обґрунтування. У цьому випадку існує загальна однотайність щодо випадковості і суб'єктивності, і це є фундаментальним недоліком методології ранжувань [10, 13];

– значний ступінь довіри ранжувань до експертної оцінки в подачі інформації. Науковим експертам з адміністрації, як і працевладцям, пропонується розташувати ВНЗ відповідно до власної думки про репутацію навчального закладу або програми. Навіть коли укладач ранжування THES 2005 оголосив про незмінність процесу оцінки, воно викликало у інших критику щодо ряду пунктів: як заплутане, [16, 17], як суб'єктивне, через відсутність загальної схеми подачі довідкової інформації за якістю для критиків [14], як неточне, унаслідок відсутності ознайомлення критиків з програмами, які їх просили оцінити [18]. У ранжуваннях використовуються також інші види інформації, куди входять опитування, опублікована для вільного доступу урядова інформація, індекси цитованості, інформація від бюро патентів і таких поважаних організацій, як Нобелівська академія (Шведська академія імені Нобеля).

Зберігаючи і розділяючи критичне ставлення до рейтингів навчальних закладів, не можна не відзначити їх позитивне значення. Їх різноманітність і децентрований характер дозволяє подати зовнішнім «споживачам» вищу освіту як багатовимірний, складно організований, не редукований до стійких, однозначних параметрів, простір, що володіє специфікою регіонального і загальносвітового розвитку. Крім того, завдяки збільшенню кількості суб'єктів, присутніх на полі експертизи вищої освіти, оформляються і набувають істотної ваги для функціонування інститутів вищої освіти нові умови і детермінанти, щодо яких вищій освіті раніше вдавалося утримувати дистанцію. Зокрема, діяльність ВНЗ починає вписуватися і описуватися за допомогою ринкових моделей відносин з властивими їм принципами розподілу статусів. Як наслідок, вищі навчальні заклади втрачають статус елітного соціального інституту і визначаються як один з елементів сфери послуг, що задовольняє запити своїх споживачів.

Сьогодні існують два найбільш популярних світових рейтинги: спільний рейтинг газети Таймс (додаток, присвячений вищій освіті) і фірми QS та Шанхайський рейтинг. Також набуває популярності Новий глобальний рейтинг світових університетів, веб-рейтинг світових університетів. Порівняльні результати названих рейтингів наведено в табл. 1.

Таким чином, ВНЗ Північної Америки, а точніше США складають більше 70% від 10 провідних ВНЗ. У той же час провідний російський ВНЗ займає місце за першою сотнею ВНЗ світу і лише в Новому глобальному рейтингу, розробником якого є російські вчені, Московський державний університет ім. М.В. Ломоносова замає п'яту позицію. У поданих вибірках немає жодного українського ВНЗ.

У Новому глобальному рейтингу університетів світу фігурують п'ять українських вищих навчальних закладів – Харківський національний університет ім. Каразіна (287-ме–289-те місце), Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (356 місце), Донецький національ-

Таблиця 1

Порівняльні результати світових рейтингів 2007 р. [1–4]

Times Higher Education – QS World University Rankings	Шанхайський рейтинг	Новий глобальний рейтинг світових університетів	Веб-рейтинг світових університетів
1. Harvard University (США)	1. Harvard University (США)	1. Massachusetts Institute of Technology (США)	1. Massachusetts Institute of Technology (США)
2. University of Cambridge (Велика Британія)	2. Stanford University (США)	2. California Institute of Technology (США)	2. Harvard University (США)
3. Yale University (США)	3. University of California, Berkeley (США)	3. Токійський університет	3. Stanford University (США)
4. University College London (Велика Британія)	4. University of Cambridge (Велика Британія)	4. Columbia University (США)	4. University of California Berkeley (США)
5. Imperial College London (Велика Британія)	5. Massachusetts Institute of Technology (США)	5. Lomonosov Moscow State University (Росія)	5. Cornell University (США)
6. University of Oxford (Велика Британія)	6. California Institute of Technology (США)	6. Harvard University (США)	6. University of Wisconsin Madison (США)
7. University of Chicago (США)	7. Columbia University (США)	7. Stanford University (США)	7. University of Minnesota (США)
8. Princeton University (США)	8. Princeton University (США)	8. University of Cambridge (Велика Британія)	8. California Institute of Technology (США)
9. Massachusetts Institute of Technology (США)	9. University of Chicago (США)	9. Університет Джона Хопкінса	9. University of Illinois Urbana Champaign (США)
10. California Institute of Technology (США)	10. University of Oxford (Велика Британія)	10. University of Chicago (США)	10. University of Michigan (США)
155. Lomonosov Moscow State University (Росія)	77. Moscow State University (Росія)	272–273. Belarusian State University	188. Lomonosov Moscow State University
168. Saint-Petersburg State University (Росія)	303–401. Saint Petersburg State University (Росія)		1916. Belarusian State University

ний технічний університет (409-те місце), Донецький національний університет (421-те місце) і Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського (426-те місце). Російських вищих навчальних закладів у цьому рейтингу – 69. Причому Московський державний університет ім. М.В. Ломоносова займає 5-ту позицію рейтингу (вище, ніж Гарвардський університет, який на 6-му місці), і є першим за критерієм освітньої діяльності. За цією версією рейтингу до сотні кращих входять ще два російські ВНЗ.

Серед наявних рейтингів університетів світу Вебометрікс оцінює найбільшу кількість навчальних закладів: у останньому рейтингу (січень–лютий 2009 р.) було оцінено близько 6 тисяч університетів. Серед них – 19 українських ВНЗ, з яких найвищу позицію у світовому рейтингу (1481-ше місце) отримав Національний університет ім. Тараса Шевченка. Російських вищих навчальних закладів в рейтингу – 50; найвищу позицію серед них займає Московський державний університет ім. М.В. Ломоносова (186-те місце). Цей рейтинг спонукає задуматися над тими викликами, які виникають перед університетами в умовах глобалізації та інтеграції освітніх систем різних країн. Хоча Інтернет-присутність університету не є прямим свідомством якості підготовки або наукового потенціалу, але воно свідчить про міру включеності у світове інформаційне поле, авторитетності і резонансності діяльності університету, його потенціалу в аспекті залучення талановитих студентів і викладачів, популярності серед працедавців, що є важливими аспектами ефективної діяльності у світовому масштабі.

До списку двохсот кращих навчальних закладів увійшли ВНЗ 28 країн (табл. 2). На передові позиції починають виходити національні системи, що не мають вікових традицій у вищій освіті. Так, відповідно до результатів рейтингу «Таймс» 3-тє місце займає Австралія, випереджаючи Німеччину, Японію, Канаду, Францію і Нідерланди, при цьому Австралійський національний університет зайняв 16-те місце, Мельбурн – 27-ме місце. У першу сотню ВНЗ входять університет Нової Зеландії і два університети Сінгапуру. За час складання рейтингу (з 2005 р.), жоден з українських вищих навчальних закладів не потрапило в перелік провідних університетів світу.

У сотні кращих ВНЗ світу спостерігається досить велике число азіатських навчальних закладів – 13. Хоча ранг університетів Азії не дуже високий (за винятком Японії, Гонконгу і Китаю), багато експертів вважають, що в найближчому майбутньому ми побачимо їх в числі провідних. Вже зараз ряд азіатських університетів має вищі бали порівняно з 2006 р.

Так, Сеульський національний університет Південної Кореї пересунувся з 63-го на 51-ше місце, а Токійський технологічний інститут – з 118-го на 90-те місце в Шанхайському рейтингу. Відомо, що уряди цих держав сприймають такі рейтинги як оцінку їх національного положення у світовій економіці.

Лідеруючу позицію за кількістю кращих вищих навчальних закладів світу з великим відривом від інших країн займають Сполучені Штати Америки, де зосереджені:

- від 60 до 85% з 20 кращих ВНЗ (Шанхайський рейтинг і «Таймс» відповідно);
- від 37 до 54% зі 100 кращих ВНЗ;
- 44% з 200 кращих ВНЗ в обох рейтингах;
- 33% з 500 кращих ВНЗ (Шанхайський рейтинг).

Як і раніше високо цінується якість європейської освіти. Водночас, європейські держави проявляють певну занепокоєність з приводу відставання в міжнародних рейтингах ВНЗ від лідера в цій сфері США: у числі 20 кращих університетів світу представлена всього лише одна європейська країна – Велика Британія, яка займає друге місце у світових рейтингах. Велика Британія щоразу підтверджує статус світового освітнього центру: з 200 кращих ВНЗ світу тут знаходяться 32 за рейтингом «Таймс» і 22 за рейтингом ARWU. Кембрідж і Оксфорд

Таблиця 2

Поділ ВНЗ за країнами у світових рейтингах в 2007 р.
(порівняння результатів Шанхайського та рейтингу «Таймс») [2, 3]

Країна	Шанхайський рейтинг				Рейтинг «Таймс»		
	з 20 кращих ВНЗ	зі 100 кращих ВНЗ	з 200 кращих ВНЗ	з 500 кращих ВНЗ	з 20 кращих ВНЗ	зі 100 кращих ВНЗ	з 200 кращих ВНЗ
США	17	54	88	166	12	37	57
Велика Британія	2	11	23	42	4	19	32
Японія	1	6	9	34	1	4	11
Німеччина	0	6	14	41	0	3	11
Канада	0	4	7	22	1	3	11
Нідерланди	0	2	9	12	0	4	11
Австралія	0	2	7	17	1	8	12
Франція	0	4	7	22	0	2	5
Швейцарія	0	3	6	8	0	1	5
Бельгія	0	0	4	7	0	1	5
Швеція	0	4	4	11	0	1	4
Італія	0	0	5	20	0	0	2
Ізраїль	0	1	4	7	0	0	2
Китай	0	2	15	0	0	3	6
Гонконг	0	0	0	5	1	3	4
Норвегія	0	1	1	4	0	0	1
Данія	0	1	3	4	0	1	2
Корея	0	0	1	8	0	1	2
Росія	0	1	1	2	0	0	0
Фінляндія	0	1	1	5	0	1	2
Іспанія	0	0	1	7	0	0	1
Сінгапур	0	0	1	2	0	2	2
Нова Зеландія	0	0	0	5	0	1	3
Індія	0	0	0	2	0	0	0
Мексика	0	0	1	1	0	0	1
Австрія	0	0	1	7	0	1	2
Ірландія	0	0	0	3	0	1	2
Південна Африка	0	0	0	4	0	0	1
Тайвань	0	0	0	5	0	0	1
Бразилія	0	0	1	4	0	0	2
Аргентина	0	0	1	1	0	0	0
Кількість країн, в яких розташовані кращі ВНЗ світу	3	16	25	30	6	20	28

на рівних конкурують з університетами США, розділяючи з Йельським університетом 2-ге–4-те місця. У числі 20 кращих шкіл світу лондонський Імперіал-коледж (5-те місце) і Юніверсіті-коледж (9-те місце). Хороші позиції у Німеччині, Японії, Канаді, Нідерландів, Австралії, Франції, Швейцарії.

З російських ВНЗ в Шанхайському рейтингу 2007 р. фігурують Московський державний університет ім. М.В. Ломоносова і Санкт-Петербурзький державний університет. МДУ займає 76-те місце за Шанхайським рейтингом (у 2006 р. – 66-те місце). Це непоганий показник, якщо врахувати недостатнє фінансування ВНЗ, труднощі перехідного економічного періоду в країні і серйозний відтік викладачів і наукових співробітників на захід. СПбДУ в Шанхайському рейтингу у 2007 р. поділив з іншими університетами світу з 305-го по 402-ге місця (у 2006 р. – з 301-го по 400-ге місця). У рейтингу «Таймс» обидва російські університети у 2007 р., повністю втратили свої позиції. Вони не увійшли до 200 кращих ВНЗ світу, тоді як всього рік тому МДУ займав 93-те місце, а СПбДУ – 164-те.

Низькі показники українських вищих навчальних закладів у світових рейтингах свідчать про непомітність українських ВНЗ для світової спільноти, що може негативно позначитися на визнанні українських університетів у світі як в плані конкурентоспроможності випускників (наприклад, визнання дипломів українських університетів у світі), так і в аспекті залучення студентів з-за кордону.

Цікавим є той факт, що міжнародна діяльність ВНЗ у цих рейтингах займає незначну позицію, а в Шанхайському рейтингу вона, як окремо взятий показник, відсутня. Так, в рейтингу «Таймс» міжнародна складова має вагу в 10% і складається з частки іноземних викладачів (5%) та частки іноземних студентів (5%), в Новому глобальному рейтингу міжнародна діяльність представлена також двома показниками – частка іноземних студентів та членство ВНЗ в міжнародних освітніх асоціаціях та організаціях (10%). Національні рейтинги США та Великої Британії також не використовують показник міжнародної діяльності. На відміну від них, українські рейтинги вважають за необхідне дослідження цього показника, чим якісно відрізняються від інших рейтингових систем.

Так, в рейтингу «Софія Київська» міжнародна діяльність представлена опитуванням про те, які ВНЗ приділяють найбільше уваги розвитку міжнародних зв'язків.

У рейтингу українських ВНЗ, який складається Міністерством освіти і науки України, міжнародна діяльність ВНЗ оцінюється за конкретними результатами: міжнародні зв'язки, міжнародна виставкова діяльність, досягнення студентів на міжнародному рівні.

В українському рейтингу Топ-200 міжнародній діяльності ВНЗ приділено найбільше уваги – загальна вага цього показника складає 20%. У цьому рейтингу оцінюються: кількість іноземних студентів, членство ВНЗ в Європейській асоціації університетів, членство ВНЗ у Великій Хартії університетів, членство ВНЗ в Євразійській асоціації університетів, членство ВНЗ в мережі університетів Чорноморського регіону, членство ВНЗ в Міжнародній асоціації університетів.

Не зважаючи на незначну увагу до міжнародної діяльності у світових рейтингах ВНЗ, представники країн-експортерів послуг вищої освіти все ж таки займають провідні місця в рейтингах. Водночас, досвід українських рейтингів говорить про популістську концепцію врахування міжнародних відносин ВНЗ у вітчизняних рейтингах.

Узагальнення досвіду провідних країн-експортерів послуг вищої освіти із залучення іноземних студентів дозволив виділити основні напрями активізації інтернаціональної діяльності цих країн (табл. 3).

Як бачимо, серед основних напрямків підвищення міжнародної привабливості ВНЗ країн-експортерів послуг вищої освіти чільне місце займає не тіль-

Таблиця 3

Напрямки діяльності країн-лідерів щодо активізації експорту послуг вищої освіти на світовий ринок

Напрями діяльності	США	Велика Британія	Німеччина	Франція	Австралія	Канада	Японія
Підвищення якості освіти							
Державний контроль			+	+	+	+	
Вивчення ефективної практики інших країн	+						+
Запровадження інноваційних технологій					+		+
Підвищення доступу до вищої освіти							
Державне фінансування навчання іноземних студентів			+	+			
Спрощення процедури отримання візи		+	+	+		+	
Матеріальна підтримка студентів	+	+	+	+	+	+	
Можливість поєднувати навчання і роботу		+				+	
Маркетинг							
Покращання інформованості потенційних студентів	+	+			+		
Облік запитів інших країн			+	+			+
Активне співробітництво з іншими країнами	+	+	+	+			
Інтернаціоналізація освіти					+		+

ки якість та доступ до освіти, а й маркетинг освіти. Водночас, необхідно відзначити відсутність національних систем моніторингу світового освітнього простору, кожний ВНЗ займається такими дослідженнями власними силами за певної підтримки з боку держави. З даних табл. 3 ми бачимо, що саме дослідження та облік світового попиту на послуги вищої освіти та їх відповідності ринку праці є пріоритетними напрямками діяльності країн-лідерів світового ринку вищої освіти.

З проведеного вище аналізу випливає, що попри поширення глобалізації в освітньому просторі, інтенсифікацію інтернаціоналізації освітньої діяльності, ці процеси недостатньо представлені у світових рейтингах ВНЗ та майже не знайшли свого відображення в національних рейтингових системах. З огляду на те, що названі процеси будуть підсилюватись виникає гостра необхідність розробки системи моніторингу міжнародної діяльності ВНЗ та державних програм з активізації інтернаціоналізації національних систем вищої освіти.

Список використаної літератури

1. Артюшина И.А. Глобальные рейтинги // http://www.platobraz.ru/text1-2-2008/nomer1-2-2008global_reitingi.shtml
2. Institute of Higher Education, Shanghai Jiao Tong University. Academic Ranking of World Universities. Retrieved on 10 May 2006.
3. Times Higher Education Supplement: World University Rankings. Retrieved on 10 May 2006 // <http://www.thes.co.uk/worldrankings/>
4. Webometrics Ranking of World's Universities // <http://www.webometrics.info>
5. http://ec.europa.eu/education/programmes/calls/3608/index_en.html
6. Berlin Principles on Ranking of Higher Education Institutions // http://www.che.de/downloads/Berlin_Principles_IREG_534.pdf

7. Salmi, J., Saroyan, A. (2007). «League Tables as Policy Instruments: The Political Economy of Accountability in Tertiary Education». Higher Education in the World 2007: Accreditation for Quality Assurance. Hampshire: Plagrove. – P. 79–90.
8. Stensaker B., Kehm B.M. Introduction // University rankings, diversity, and the new landscape of higher education / Ed. by B. M. Kehm, B. Stensaker. Rotterdam, Boston, Taipei: Sense Publishers, 2009. – P. VII–XIX.
9. Bowden, R. «Fantasy Higher Education: University and College League Tables». Quality in Higher Education 6 (1), 2000. – P. 41–60.
10. Brooks, R.L. «Measuring University Quality». Review of Higher Education 29, (1), 2005. – p. 1–22.
11. Dill, D. and Soo, M. «Academic Quality, League Tables, and Public Policy: A Cross-national Analysis of University Ranking Systems». Higher Education, 49, 2005. – p. 495–533.
12. Liu, N.C., and Cheng, Y. «The Academic Ranking of World Universities». Higher Education in Europe, 30 (2), 2005. – p. 127–136.
13. Provan, D. and Abercromby, K. «University League Tables and Rankings: A Critical Analysis». CHEMS Paper No. 30 (December 2000).
14. Usher, A. and Savino, M. «A World of Difference: A Global Survey of University League Tables». Canadian Education Report Series. Toronto: Education Policy Institute, January 2006. – 63 p.
15. Yonezawa, T., Nakatsui, I. and Kobayashi, T. «University Rankings in Japan». Higher Education in Europe, 27(4), 2002. – p. 373–382.
16. Cartter, A.M. An Assessment of Quality in Graduate Education. Washington, DC: American Council on Education, 1966. – 132–140 p.
17. Diamond, N. and Graham, H. D. «How Should We Rate Research Universities?» Change, 32, July/August 2000. – p. 20–33.
18. Brooks R.L. and Junn, J. (2002). How Well Can Reputations Be Measured? Analysis of 1992–1993 NRC Data. Association of American Universities' Assessing Quality of University Education and Research Project (unpublished manuscript). – 128 p.

Надійшло до редакції 2.02.2010.